

פניני פרשת השבוע

נושא השבוע: מעלת היתור

פרשת ויצא

בס"ד | גיליון מס' 156

מדוע ארז הרב את חפציו ונמלט מהעיר בחשאי?

והנה היא לאה... (כ"ט, כ"ה)

בדברי המדרש הללו, אנו מגלים את המפתח, הקוד הסודי שמפצח את כספת הגלות. אכן, היא כה קשה וארוכה. עול הגלות הוא כקירות בטון יצוקים, פלדה כבידה שקשה לפרוץ. אך יש לגלות הזו קוד סודי. הקוד הסודי שמפצח את הגלות ומביא לגאולה – הוא היתור, המסירות וההקרבה למען הזולת, למנוע ממנו כל פגיעה, לוותר על שלנו לטובת אחרים!

ולכולנו יש רגעים כאלה. בפעם הבאה שניתקל ברגע קושי כזה, נזכור ונתבונן כי זהו רגע בו אנו יכולים לעשות שימוש בקוד הסודי של היתור, כדי להניע מהפיכה עולמית. אלו רגעים בהם אנו מבחינים כי מחלוקת עלולה להתלקח, אנו חשים כי אדם עלול להיפגע, אנו רואים כי מתקרבת קטסטרופה של מריבה ומלחמה בין אנשים. ויתור שלנו יכול להציל את המצב, לשנות את התמונה, להפוך את סכנת המחלוקת והפגיעה לקוד סודי שמביא גאולה וישועה.

הבה נחפש את הרגעים הללו, ונסתער עליהם בכל הכח. לפעמים מדובר בעוול מקומם שנעשה לנו, לפעמים הצד השני כל כך לא צודק עד שקשה להישאר שווי נפש בפניו. הצדק איננו, אך עדיף להיות חכמים: לנצל את ההזדמנויות הללו ליתור. להרבות שלום ואחוה, אהבה ורעות. לוותר על שלנו, על זכויות שמגיעות לנו, על הכבוד שלנו, על הפגיעה בשמנו הטוב. לוותר כדי שהיתור שלנו יביא עמו שלום ושלווה, ויקרב את הגאולה השלימה!

זה יכול להיות בתור למכולת, במסלול הכניסה לחניון, בין שכנים לבנין ובין אחים במשפחה. רגעי המתנה הללו מחכים לנו בבית הכנסת, בעבודה, ברגעים הכי פשוטים ביום יום. ככל שנשכיל לנצלם, לוותר בהם, להתמסר למען זולתנו בויתור אצילי לכבודו ולמענו – כך נזכה לקרב את הגאולה ולהחיש את ישועתנו שלנו, ושל כל בית ישראל!

שערוריה במאפיה...

שעת שחר מוקדמת של יום ששי, בשכונת 'בית ישראל' בירושלים. זהו היום המרכזי בו פועלת מאפיית 'בריזל' שבשכונה במלוא הקיטור – תרתי משמע, כדי לספק את דרישת לקוחותיה מכל רחבי העיר. ביום ששי נשלחת תוצרתה לחנויות וסוחרים בכל רחבי ירושלים, ארגזים מלאי חלות בוהקות וטעימות, מאפים ריחניים, רוגאלאך מלאי קקאו ובורקסים עטורי שומשום. זהו יום העבודה המרכזי של המאפיה ששמה הטוב יצא למרחוק, כמו הניחוחות שעלו ממנה...

ובדיוק ביום הזה התרחש העוול הנורא. אחד מעובדי המאפיה בגד במאפיה שהעניקה לו את מלוא הידע והנסיון המקצועי, וללא כל בושא הלך אותו עובד ובעזרת סודות המקצוע שרכש במאפיית 'בריזל' והנסיון העשיר שצבר בשירותה,

אם יש שאיפה שמאחדת את כל היהודים באשר הם, היא הציפיה לגאולה השלימה. זקנים עם נערים, אברכים לצד עמלים לפרנסתם, עשירים ועניים, בריאים וחולים, כל אחד מאיתנו נושא עיניו פעמים רבות ביום ומקווה ומייחל לשמוע את פעמי משיח, המבשרים על הגאולה האמיתית. לכל אורך החיים, יהודים מתמודדים עם קשיים ונסיונות, בעיות והתמודדויות, ומה שמחזיק אותנו – היא התקווה והתפילה, הציפיה והכמיהה, לזכות לגאולה.

האמת היא, שמילוי השאיפה הזו הוא בדינו, בידינו ממש. קרוב אלינו הדבר מאוד, אנחנו מסוגלים להביא את הגאולה. זה לא דווקא בפעולות גדולות ומאומצות, ממש

לא בהכרח שזה דורש הרבה כסף או משאבים. כל אחד מאיתנו, באינספור רגעים קטנים ושגרתיים, פשוטים ויומיומיים כאלה, יכול לעשות את המהפך ולהביא את הישועה.

התגלית הזו נחשפת בפרשת השבוע הנוכחי, המספרת בהרחבה על היתור האצילי, המיוחד, יוצא הדופן והעצום, של רחל אמנו. היא היתה אמורה להינשא ליעקב אבינו, לזכות להעמיד עמו את 12 השבטים של עם ישראל. יעקב ידע שלבן רמאי, חשש כי חמיו הרשע עלול לעשות לו תרגיל, ולפיכך סיכם עם רחל סימנים ברורים, כדי שידע שזאת היא. אך משראתה רחל כי אכן אביה עושה תרגיל אשר לא יעשה ושולח את אחותה במקומה – עמדה רחל וגילתה לה את הסימנים, כדי שלא תתבייש.

כדאי להתבונן ולהבין: כל ימיה שאפה רחל להינשא ליעקב. היא ידעה שעמו תקים את ביתה, זה עתידה, עמו היא אמורה להעמיד את עם ישראל. רחל ציפתה וייחלה לרגע הזה, שבע שנים עבד יעקב בבית אביה, כשהיא יודעת שמטרת עבודתה היא להגיע לרגע הגדול בו היא תזכה להיות רעייתו של יעקב אבינו, בחיר האבות.

ובדיק ברגע הגדול והמרגש הזה בחייה, מתרחשת תפנית כה אכזרית, ואביה הרמאי מכניס את לאה במקומה. היא יכולה למנוע זאת, יכולה לשמור את הסימנים המוסכמים בליבה ולשמור על עתידיה המובטח. אבל אחותה תתבייש ותיכלם, אחותה לא תצליח לכבוש את חרפתה – ולכן היא העדיפה לוותר על זכותה וגורלה להינשא ליעקב אבינו.

זהו רגע התלבטות שאין דומה לו, קושי שקשה לעמוד בו. ודווקא לכן הוא מזכה במתנות חסרות תקדים, כמו המתנה בה זכתה רחל: המדרש חושף, כי הקדוש ברוך הוא אומר שגאולת בני ישראל תהיה בזכות היתור האצילי של רחל. 'יש שכר לפעולתך... ושבנו בנים לגבולם' – עם ישראל ייושע בגאולה השלמה, הודות לויתור האצילי והנפלא של רחל למען אחותה!

להימנע מבניית בית המקדש?!

על מפתן ביתו של הגאון רבי יחזקאל לוויןשטיין זצ"ל, עמד אורח מכובד ובפיו שאלה לא שגרתית. היה זה הגאון רבי שלום שבדרון זצ"ל שהגיע וסיפר, כי הוצע לו למלא את מקומו של מגיד שיעור ומרביץ תורה נודע, אשר ייעדר לתקופת מה. אלא שהוא חושש ששומעי שיעוריו של אותו מרביץ תורה ייהנו יותר משיעוריו שלו, ושוב לא ירצו שרבים הקבוע ישוב למשרתו...

רבי יחזקאל שמע את השאלה, והבחין בתעצומות הנפש של שואלה. מחד גיסא – מה יכול להיות יותר טוב מלמלא מקום בהרבצת תורה, ואולי יותר מכך – יתכן שהדבר יפוך למשרה קבועה! מאידך גיסא – מה יאה על מעמדו של הרב הקבוע? ובכן, האם ניתן לדרוש מרבי שלום לוותר על מילוי המקום עקב החשש למשרתו של הרב הקבוע?

ואז השיבו רבי יחזקאל דברים נוקבים, שכדאי שיעמדו לנגד עינינו כל הימים: 'מקובלני איש מפי איש עד אליהו הנביא זכור לטוב', אמר רבי יחזקאל במילים חדות וברורות, 'שמוטב שביית המקדש לא ייבנה אם יש חשש כי אדם ייפגע, ייעלב או יתבייש, כתוצאה מזה. מטרה עילאית ככל שתהיה לא מקדשת את האמצעים, אם הם כרוכים בחשש פגיעה או עלבון ביהודי אחר!'

רבי שלום שמע את הדברים הברורים, והודיע כי הוא נמנע מלקבל את המשרה. וסיפור זה, המופיע בספר 'אדרבה', מעלה מסר בוהק וברור: גם כשעוסקים במטרה רוחנית, גם שפועלים למען משימה חיובית, יש לבדוק היטב אם איש לא נפגע, יש לוודא שלא יוצאת תקלה פוגעת מתחת ידינו!

לעילוי נשמת

ר' שלמה פרץ ז"ל בן מאיר הלוי גולדשמיט (אריאלי)

פתח מאפיה קטנה וחשאית, בה אפה חלות ומאפים כמיטב האומנות אותה למד במאפיית 'ברזיל' המקורית, על מנת להתחרות במאפיה שסיפקה לו פרנסה ולימדה אותו את רזי הקונדיטוריה.

אם לא די בכך, אותו עובד גם גנב את רשימת הלקוחות הקבועים של 'ברזיל', וסיפק את הסחורה מהמאפיה שלה - במקום הסחורה של 'ברזיל' המקורית. הוא השתמש גם בידע שצבר, גם בלקוחות שהכירו את 'ברזיל' וגם בקשרים שייצר עם לקוחותיה הוותיקים של המאפיה - כדי להתחרות בה, ללא כל התראה ובלי כל הודעה מוקדמת.

באותו יום ששי, נותרה הסחורה במאפיית 'ברזיל' עלובה ומיותרת. בני משפחת ברזיל באו עם שחר למאפיה ועיניהם חשכו: עגלות עגלות של חלות ומאפים עמדו והתייבשו, בעוד חנויות ירושלים מלאות בכל טוב המאפים שסיפק להם העובד הבוגד. לא פחות ולא יותר!

הפגיעה היתה בלתי נסלחת. הנזק הכספי עצום. באותו יום, לקראת כניסת השבת, הושלכו או חולקו קילוגרמים רבים של מאפים וחלות, שנותרו ככלי אין בו חפץ. אותו עובד מילא את כיסיו במוזמנים מרשרשים מידי החנויות להן ספק את סחורתו, והותיר את משפחת ברזיל תחת נזק כספי עצום ופגיעה חמורה בשם הטוב.

באותו יום, שהה בחו"ל בעל המאפיה ואבי המשפחה - הגה"צ רבי זלמן ברזיל זצ"ל, ולמרות שחמת בני המשפחה בערה בהם, והם ביקשו לנקוט בהליכים כמו דין תורה או פרסום השערוריה או אפילו צעדים חמורים מאלו - המתינו לתגובתו של רבי זלמן ולא עשו דבר. כשהצליחו ליידיעו על הנעשה, נאנח רבי זלמן וכאב, הן רק הוא יודע כמה הון ויגיעה השקיע במאפיה המשפחתית, שפרנסתו ופרנסת בני משפחתו תלויה בה...

והנה, עד שבסייעתא דשמיא קנתה לה המאפיה שם טוב וחוג לקוחות רחב, ועד שלאחר שנים של עמל והשקעה הוא רואה ברכה בעמלו, כל מאמציו יורדים לטמיון בעטיו של עובד אחד שבגד בו, ופתח עסק מתחרה עם כל הסודות המקצועיים, רשימת הלקוחות, יחסים עם הסוחרים, ואף הפחתת מחיר...

למרות כל זאת, שלח מסר חריף וברור לבני משפחתו: 'אל תרעו לו ואל תזיקו לו, אל תדברו בגנותו ואל תפעלו כנגדו. הכל מידי של בורא עולם, הוא הן והמפרנס לכל!' בני המשפחה ביקשו לנסות ולשכנע, להסביר ולדבר על לבו כי יש לפעול בנחרצות נגד העובד הבוגד, אך רבי זלמן התעקש: 'אנחנו לא עושים דבר וחצי דבר. אני מוותר לו בכל לבי, פרנסה רק משמים!'

כשחזר רבי זלמן ארצה, הבחין כי אותו עובד לשעבר נמנע מלפגוש בו, מתחמק משיחה עמו. ניגש אליו רבי זלמן, טפח על שכמו בידידות ואמר לו: 'הלא ידידים טובים היינו מאז ומעולם, חיינו בידידות מופלגת. מה לך נמנע מלשוחח עמי? תרגיש בנוח לצדי, אשמח להמשיך את ידידותנו כמקדם, ואדרבה - אם תצטרך עזרה מקצועית או תגלה שחסר לך קמח או כל מרכיב אחר - תפנה אליי ואעזור לך בשמחה!'

הלה עמד נדהם, כמאובן ממש, ופניו הסמיקו מבושה. באותם רגעים ביקש כי האדמה תבלע אותו, עת הוא נוכח כי למרות הבגידה הגדולה במעסיקו לשעבר ולמרות שפגע בו באופן כה קיצוני, הוא לא נוטר לו טינה ומוותר לו מעומק לבו. הוא נפעם מפני נוסף באישיותו הקורנת של רבי זלמן, וגילה עד כמה יהודי יכול לוותר ולוותר, ללא סרף של טענה או שמץ של אי פרגון...

לימים, אסון קשה פקד את ביתו של האיש, מאפייתו נסגרה והוא נותר עני וחסר כל. מי שהצר על כך יותר מכל אחד אחר - היה רבי זלמן בעצמו, שעמד לימינו בעצה טובה ובעידוד, ואף סייע לו בסיוע של ממש. רבי זלמן הוא שעמד לצידו בגידול ילדיו וחינוכם למצוות, ואף גייס כספים לצורך חתונות הילדים, אותם ילדים של העובד שבגד בו!

סיפור זה המופיע בספר קורותיו 'ר' זלמן, ממחיש עד היכן גדלות הנפש של ויתור יכולה להגיע. לפעמים זה מאוד קשה, לפעמים מדובר בפגיעה בפרנסה, בשם הטוב, אולי גם בבגידה נוראה במי שהיטבנו לו כל כך. אך דמותו של רבי זלמן מאירה וקורנת:

בכל זאת - עדיף לוותר. הויתור הוא לא חולשה, הויתור הוא עוצמה, כל כולו - כח אדיר, כח של ויתור. הויתור הוא ההישג הגדול ביותר שיהודי יכול להגיע אליו בחייו, וכמה שהויתור קשה יותר ודורש יותר נשיכת שפתיים והקרבה עצמית - כך כוחו גדול יותר ועוצמתו מתחזק שבעתיים!

הבה נחפש את ההזדמנויות לוותר. מכל הלב, עם כל הלב. נכון, זה קשה, נכון, זה דורש הרבה מאמץ. אבל זה חכם, זה הדבר הנכון, זה מה שיביא את הגאולה לנו ולכל עם ישראל, זה מה שפותח שערי שמים!

הרב שנלחם למען אחיו הרב...

לפני למעלה משמונים שנה, בכ"ה באדר ב' תרצ"ה, ניצחו אראלים את המצוקים והוסרה עטרת העיר גרודנא. המרא דאתרא, הגאון רבי מיכל דוד רוזובסקי זצ"ל נפטר לבית עולמו, מותיר את יהודי העיר כאובים ובוכיים על לכתו של מנהיגם

הנערץ. לצד הקושי והכאב, הוכרחו פרנסי העיר למנות בזריזות רב חדש, כדי שלא תיוותר עיר ואם בישראל ללא רב ומנהיג.

חסד גדול עשה עימם הרב הקודם, בהותירו אחריו ברכה שני בנים גאוני תורה, שהחלו להתפרסם בגדלותם התורנית. הגדול שבהם היה הגאון רבי יהושע העשיל הי"ד, והצעיר היה הגאון רבי שמואל זצ"ל - לימים ראש ישיבת פוניבז' שניהם היו גאוני תורה וראויים לאדרת הרב, אך פרנסי הקהילה העדיפו את רבי שמואל - הצעיר, עקב היותו מוכר יותר. לעומתם, בני המשפחה ביקשו כי ימונה האח הגדול, הגאון רבי יהושע העשיל הי"ד.

היוכוח החל להתלהט, ובטרם יהפוך למחלוקת בוערת - פנו הצדדים לבורר מוסכם, הגאון רבי חיים עוזר גרודז'ינסקי זצ"ל. אלא שעוד בטרם החל הדיון, נקש אורח לא מוכר בדלתו של רבי חיים עוזר, וביקש לשוחח עמו. היה זה רבי שמואל רוזובסקי בעצמו, שבא והודיע כי הוא כלל לא חפץ במשרת הרבנות המדוברת, ואדרבה - אחיו גדול ממנו בתורה ומתאים ממנו לשמש כרב, ולכן, אם הוא חלק מהדיון - הרי שהוא בוחר להעניק את משרת הרבנות לאחיו הגדול!

בחלוף כמה ימים הגיעה פסיקתו של רבי חיים עוזר, שקבע כי רבי יהושע יעלה לכהן פאר כרבה של גרודנא, ואילו רבי שמואל יהיה כפוף לו, ככל תושב אחר בעיר. רבי שמואל שמח על הפסיקה, אך תושבי העיר ניסו להתחכם, והבליטו את אי שביעות רצונם מרבם החדש, כשהם מסרבים להאיר לו את פניהם, וכל העת לוטשים עיניים מקוות שמששהו יקרה ורבי שמואל יחליף את אחיו...

רבי שמואל כאב את הדבר, צר היה לו על מעמדו של אחיו. הוא כה חפץ בהצלחתו, אך חש כי עצם נוכחותו בעיירה - גורמת לתושביה להמשיך לראותו כמועמד לרבנות במקום אחיו. הוא התלבט כדת מה לעשות, חכך בדעתו איך יוכל להביא את אחיו למעמדו הראוי כשצילול לא מרחף בחלל כל הזמן, עד שהגיע להחלטה קשה ואמיצה, אצילית ויוצאת דופן:

רבי שמואל החליט לעזוב את עיר מגוריו ועיירת מכורתו, את סביבת גדילתו וחבריו הרבים, ופשוט להתנתק מגרודנא לצמיתות. הוא הבין כי רק כשיעזוב את העיירה יבינו תושביה כי אחיו הוא הרב הבלתי מעורער, והחליט לעשות את הצעד הזה כדי לבסס את רבנות אחיו בקהילה.

נקל להבין כי לא היה זה צעד פשוט, לעזוב את הכל בבת אחת ולצאת לחיים חדשים בארץ לא ידועה, אך רבי שמואל החליט שבעקבות המצב אין כל ברירה אחרת. עקב הקושי הרב וחוסר הוודאות לגבי העתיד, ערך רבי שמואל את גורל הגר"א, שהעלה את הפסוק 'לך מארצך ומבית אביך'. עתה לא היה לו ספק בדבר נכונות הצעד...

בחשאיית ובסודיות ארז רבי שמואל את צרור מיטלטליו, נפרד מאחיו בדמעות, ועזב את גרודנא. לאור הפסוק שהעלה הגורל, שם את פעמיו לארץ ישראל, אליה הגיע יחד עם ידידו רבי זלמן רוטברג זצ"ל, בעיצומה של שנת תרצ"ו - כשנה אחרי פטירת אביו. הוא הגיע ארצה יתום ובודד, גלמוד ועזוב, לארץ לא מוכרת וללא ממשפחה תומכת. אך הכל היה כדאי לו כדי להעניק לאחיו שלוהה בשבתו כרבה של גרודנא, כדי להשלים את הויתור האצילי על כס הרבנות הנחשקת!

סיפור מדהים זה, שהביא הרה"ג רבי ישראל ליוש שליט"א בגליונות 'דרשו', מפעים כל לב: כמה עוצמה יש בויתור, כמה רחוק אח מוכן ללכת לקראת ויתור לאחיו. לא די שויתור על המשורה הרמה, לא די שנסע לרבי חיים עוזר הוודיעו שהוא מוותר, לא די שניסה לשכנע שאחיו ראוי ממנו - משראה כי כל אלו לא עוזרים עמד ועזב את עיר הולדתו ומקומו וגלה לארץ אחרת, העיקר להעניק לאחיו את הזכות לכהן כרב, לשבת על כס ממלכתו ללא הפרעות!

לימים, כשהצורך הנאצי ימ"ש כבש את גרודנא, ריכז את כל יהודי הקהילה ורצחם נפש בזה אחר זה ביריות מטווח אפס, כשרבי יהושע רוזובסקי הי"ד, רבם הנערץ, מוסר נפשו על קידוש ה' יחד עם קהילתו כולה. רק אז התברר כי בזכות הויתור האצילי היו חייו של רבי שמואל לשלל, רק אז הובהר כי בזכות בריחתו מגרודנא כדי להקל על אחיו - זכה לשקם את חייו בארץ ישראל, להקים כאן משפחה, לעמוד בראש ישיבת פוניבז' המפורסמת ולהעמיד תלמידים הרבה.

זהו כוחו של ויתור, כח שאין חזק ממנו. זה הכח שהציל את חייו של רבי שמואל, ואין לדעת כמה גדולים כוחו ויכולת הענקתו לכל יהודי שמוותר. כי הויתור הוא כל כך לא קל, לפעמים מדובר בבגידת חבר קרוב, בעוול נוראי שמישהו עשה לנו, בפגיעה חמורה וכואבת, ואפילו במקרים שהצדק עימנו למעלה מכל ספק. במצבים כאלו, הבה נעמיד לנגד עינינו את דמותו של רבי שמואל, את ויתורו האצילי פעם אחר פעם למען אחיו, וכך ייקל עלינו להפנים:

דווקא בגלל הקושי האדיר שבויתור - דווקא לכן הוא כזו הזדמנות, דווקא לכן הויתור הוא קוד סודי שמפצח את חומות הגלות ומביא את הגאולה, דווקא לכן הויתור פותח פתח של ישועות ונחמות מעל לדרך הטבע. הבה נחפש הזדמנויות לוותר, וכמה שיותר. גם אם זה קשה, גם אם זה דורש מאמץ והקרבה רבתי, גם אם זה מצריך תעצומות נפש - הויתור תמיד משתלם, ופותח שערי שמים לעטרנו בטובה וברכה עד בלי די!